

УДК 632(092)

В. П. Туренко

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА
ДІЯЛЬНІСТЬ Т. Д. СТРАХОВА**

Тимофій Данилович Страхов – доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент АН України, почесний академік ВАСГНІЛ, заслужений діяч науки України, відомий міколог, фітопатолог, імунолог, фундатор факультету захисту рослин і ряду фітопатологічних закладів у м. Харкові, засновник першої фітопатологічної школи в Україні, – народився 4 лютого 1890 р. в с. Лучки Корочанського повіту Курської губернії в родині селян. Початкову освіту здобув у приходській школі, потім в 14 років був призначений у Курську духовну семінарію.

У 1909 р. він став студентом природничого відділення фізико-математичного факультету Харківського університету (нині Національний університет ім. В. Н. Каразіна). Ще в студентські роки брав активну участь у наукових дослідженнях Харківської сільськогосподарської дослідної станції, опублікував свою першу наукову роботу.

З 1918 р. Тимофій Данилович працював асистентом кафедри ботаніки та лісівництва Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва, а з 1924 р. – завідувачем кафедри фітопатології цього інституту.

У 1928 р. Т.Д. Страхов очолив сектор Науково-дослідного інституту ботаніки.

Після смерті свого вчителя, доктора біологічних наук А.О. Потебні Тимофій Данилович очолив відділ фітопатології Харківської обласної дослідної станції. За його ініціативою для інвентаризації хвороб рослин за екологічними зонами та розробки теоретичних основ боротьби з хворобами створено близько ста спостережних і опорних пунктів та вісім філіалів, що стали працювати за єдиним планом у різних зонах Лівобережної України. Методи обліку захворювань рослин, що були розроблені ними, затверджено базовими для України та Росії.

На VII з'їзді (1932 р.) із захисту рослин керівником секції фітопатології був Т. Д. Страхов. У цей період народжувався новий науковий напрям, коли від рецептурної фітопатології переходили до вивчення хворої рослини в природних і господарських ситуаціях.

Головним підсумком роботи з'їзду із захисту рослин, який визначив напрям досліджень на наступні роки, був перехід до вивчення хвороби рослин, а не тільки паразита, вивчення взаємовідносин паразита і рослини-живителя, до

всебічного вивчення проблеми імунітету рослин, перехід від розробки окремих заходів до системи заходів, спрямованих на захист культури в цілому.

У 30-х рр. створено службу обліку хвороб і шкідників і розроблено інструкції для пунктів спостережень, якими займалися провідні фітопатологи того часу Н. А. Наумов, Т. Д. Страхов та ін.

У 1934 р. він ученого затверджено кваліфікаційною комісією НКП УРСР у званні професора.

У 1935 р. рішенням ВАК при СРСР без захисту дисертації йому присуджено науковий ступінь доктора біологічних наук.

У 1941–1942 рр. Тимофій Данилович – професор кафедри фітопатології Саратовського сільськогосподарського інституту.

У 1942–1944 рр. – завідувач кафедри фітопатології Харківського сільськогосподарського інституту (м. Катта-Курган УзРСР).

У 1944 р. – декан факультету захисту рослин і завідувач кафедри фітопатології ХСГІ.

У 1955 р. Тимофію Даниловичу указом Президії Верховної Ради УРСР присуджено почесне звання заслуженого діяча науки України.

У 1956 р. його обрано почесним академіком ВАСГНІЛ.

Підсумком фундаментальних досліджень видатного фітопатолога було створення теорії фізіологічного імунітету рослин до інфекційних хвороб.

На основі багаторічних досліджень Т. Д. Страхов сформулював нові трактування патологічного процесу в рослин. Уперше проведено дослідження з фізіології, біохімії сажкових грибів зернових культур. Установлено взаємозв'язок деяких обмінних реакцій з обмінними реакціями рослини-живителя.

Виконано теоретичне обґрунтування закономірностей регресивних змін збудників сажкових хвороб у період їх розвитку в тканинах рослини-живителя. Обґрунтовано роль агротехнічних заходів, макро- і мікроелементів у підвищенні стійкості сільськогосподарських культур до грибних хвороб, окремі питання механізму захисних реакцій у рослин проти патогенів, шляхів еволюції паразитизму у фітопатогенів та інші важливі теоретичні і практичні питання.

Ученим уперше у світі створено комбіновану шкалу оцінки стійкості пшениці до бурої іржі за імунологічними властивостями і ступенем ураженості.

Чітко продуману систему фітопатологічних поглядів Т. Д. Страхов виклав у підручнику «Введение в общую фитопатологию» і монографії «О механизме физиологического иммунитета растений к инфекционным болезням», які не втратили своєї актуальності і в наш час.

Ним опубліковано монографію, ряд підручників та понад 110 наукових праць. Талановитий викладач Т. Д. Страхов розробив ексклюзивні навчальні курси, підготував сотні науковців і фахівців сільського господарства, серед

яких академік В. Ф. Пересипкін, доктор біологічних наук Т. В. Ярошенко, та понад 40 кандидатів наук.

Страхов проводив велику організаційну, наукову і пропагандистську роботу. Частиною його великої наукової спадщини є статті, брошури, листівки, плакати, які популяризують різні фітопатологічні проблеми. Це сприяло поширенню знань про хвороби рослин.

Створена Т. Д. Страховим наукова школа мікології та фітопатології стала основою розвитку цих наук в Україні, Російській Федерації та країнах СНД. Тимофія Даниловича відрізняли не лише прагнення глибокого наукового пошуку, широка ерудиція, а висока внутрішня культура, щира увага та доброта до людей, які його оточували, ввічливе і турботливе ставлення до учнів та колег.

Наукова, педагогічна і громадська діяльність член-кореспондента АН України Т. Д. Страхова одержала високе визнання. Його було нагороджено орденом Леніна, трьома орденами «Знак Пошани» та медалями за науково-педагогічну діяльність.

Органічним продовженням наукових досліджень ученого є наукова школа кафедри фітопатології факультету захисту рослин Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва «Теоретичні і практичні аспекти патогенезу, імуногенезу і захисту рослин від інфекційних хвороб», визнана в Україні та за її межами.

Науковці кафедри працюють над вирішенням теоретичних і практичних питань сьогодення: моніторинг і прогноз розвитку фітопатогенних організмів у сучасних агроценозах, патогенез та імуногенез основних інфекційних хвороб, обґрунтування заходів захисту сільськогосподарських культур від них.

УДК 581.32;633.1

С. А. Абдулбагієва, А. А. Заманов, Ф. А. Ахмедова, И. Г. Ибрагімова
Научно-исследовательский институт земледелия МСХ Азербайджана
ВЛИЯНИЕ РЖАВЧИНЫХ БОЛЕЗНЕЙ НА УРОЖАЙ ПШЕНИЦЫ

Пшеница, являясь основным продуктом питания, обеспечивает 21 % потребности в калориях и 20% потребности в белке 4,5 млрд населения мира. В связи с растущим числом населения мира для удовлетворения спроса на питание к 2050 г. необходимо увеличение производства зерна на 60 %.

Основной целью сельского хозяйства в развивающихся странах является обеспечение продовольственной безопасности населения с использованием потенциала продуктивности пшеницы. Биотические и абиотические стрессы являются одним из факторов, ограничивающих урожай пшеницы. Создание новых, устойчивых к болезням сортов является основным принципом селекции.